

Erol Dora: Süryaniler, Lozana Göre Azınlıktır

Posted on 05/07/2017

Lozan Antlaşması gayrimüslimlere azınlık statüsü tanıyor. Bu statü Kopenhag belgesinin öngördüğü azınlık haklarının ilerisindedir. Kopenhag belgesi, azınlık statüsünü değil daha çok bireysel ölçekte azınlığa mensup kişilere kültürel haklar tanır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Lozan'da sadece gayrimüslimlerin azınlık olarak kabul edildiğini, bunun dışında Türkiye'de başka azınlık bulunmadığı ve sadece gayrimüslim azınlıklara haklar tanındığını görüş olarak bildirir..

Lozan tutanakları incelendiğinde, azınlıklar alt komisyonunun karşılaştığı temel sorun; azınlıkların korunması için konulacak hükümlerin hangi kategoriye giren kimselere uygulanması gerekeceğini kararlaştırmak olmuştur.

Alt komisyon önce bütün etnik azınlıkların, başka bir deyişle Müslüman olmayan azınlıklar gibi Müslüman azınlıkların da örneğin Kürtlerin, Çerkezlerin ve Arapların da koruma tedbirlerinden yararlanmalarında ısrarcı olmuştur.

Ancak Türk heyetinin bu konuda direnmesi ve İsmet İnönü'nün "Türkiye'de hiçbir Müslüman azınlık yoktur; çünkü Müslüman nüfusun çeşitli unsurları arasında hiçbir ayırım gözetilmemektedir" yönündeki tartışma kabul etmez itirazları neticesinde bu hükümlerin sadece Müslüman olmayan azınlıkları kapsamaması konusunda uzlaşma sağlanmıştır.

Lozan Anlaşması Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş anlaşması olmasının ötesinde, bir azınlık hakları belgesi ve bir insan hakları belgesi olarak da çok büyük önem taşıyor.

Antlaşmanın maddeleri irdelendiğinde ağırlıkla gayrimüslim azınlıklara haklar tanındığı görülür. Gayrimüslim azınlıkları;

- * 38/3'te belirtilen bütün Türk uyruklarına uygulanan dolaşım ve göç etme özgürlüğünden tam olarak yararlandırılacağı,
- * 39/1. maddesinde Müslümanların yararlandıkları aynı yurttaşlık (medeni) haklarıyla siyasal haklardan yararlanacağı,
- * 40'ta hukuk ve uygulama bakımından öteki Türk uyrukları ile aynı işlem ve garantilerden yararlanacağı, hayır kurumu, dinsel, sosyal kurumlar, her türlü okullar, öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek hakkı, burada kendi dillerini serbestçe kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmada eşit hakka sahip oldukları,
- * 41'de önemli oranda buldukları il ve ilçelerdeki ilkokullarında anadillerinde eğitim hakkı,
- * 41/2'de maddesinde bütçeden pay alma hakkı,
- * 42/1'de aile ve kişisel durumlar konusunda gelenek ve göreneklerine uygun çözüm hakkı,
- * 42/2'de din kurumlarına saygı, kuruluşları için gerekli kolaylıkların gösterilmesi,
- * 43/1'de inançlarına ya da dinsel ayinlerine aykırı davranışta bulunmaya zorlanamayacakları, hafta tatillerinde herhangi bir resmi işlemi yerine getirmeye zorlanamama hakları bulunduğu belirtilmiştir.

Bu maddelerde tanınan haklara bakıldığında Lozan Antlaşması ile Türkiye'nin gayrimüslim azınlıklara "pozitif ayrımcılık" yapmayı yükümlendiği görülür.

Son yıllarda eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı anlayışının dışında, azınlık haklarının niteliğine bağlı “pozitif ayrımcılık” ilkesi de azınlık hakları normatif sisteminin kurucu unsurunu oluşturuyor.

Pozitif ayrımcılık, genel yurttaş kitesinin sahip olduğu ve “normatif haklar” adı verilen hakların dışında ve ötesinde, tam ve etkili eşitliğin gerçekleştirilmesi, azınlıkların kendilerine özgü kimliklerini korumaları için uygun koşulların yaratılması anlamını içerir.

Lozan Antlaşması madde 41, 42 ve 43’te belirtildiği üzere Türkiye Cumhuriyeti devleti gayrimüslim azınlıklara tanıdığı hakların tam olarak gerçekleştirilmesi ve Türkiye’de yaşayan diğer Türk uyrukları ile tam ve etkili eşitliği sağlayabilmesi için tedbirler almak, kolaylıklar göstermek yükümlülüğünü de üstlenmiştir.

Getirilen bu hakların güvencesi ise Lozan Antlaşması’nın 37.maddesidir. Buna göre, Türkiye 38. Maddeden 44. Maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiçbir kanunun, hiçbir yönetmeliğin (tüzüğün) ve hiçbir resmi işlemin, bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiçbir kanun, hiçbir yönetmelik ve hiçbir işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.

Bu maddeye göre, Türk Hükümeti Lozan Antlaşması’nı temel yasa olarak kabul etmiş ve buna aykırı hiçbir düzenleme yapmamayı yükümlenmiştir. Lozan Barış Antlaşması 340 sayılı yasayla iç hukukta yürürlüğe konulduğu için, iç hukukun bir parçasıdır.

Mayıs 2004’teki Anayasa değişikliğinden sonra durum daha da güçlendirilmiş ve netlik kazanmıştır. Anayasanın 90/5 maddesinde Lozan’ın ilgili yasaların üstünde olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu yeni değişikliğe göre, “usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkacak uyuşmazlıklarda uluslararası anlaşma hükümleri esas alınır”.

Görüldüğü gibi bu değişiklik Lozan Antlaşması'nın önemini daha da artırmış bulunuyor.

Lozan Antlaşması'nda yukarıda açıkladığımız üzere sadece gayrimüslim cemaatler azınlık olarak kabul edilmiştir. Lozan'la gayrimüslimlere tanınan azınlık hakları madde 44 gereğince uluslar arası güvence altına alınmıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Lozan' da azınlık olmanın kriteri (kıstası) gayrimüslim olmak olarak belirlenmiştir. Ancak fiiliyata baktığımızda, Türkiye Cumhuriyeti bürokrasisi ve diğer organları genellikle azınlıkları sadece, Rum, Ermeni ve Yahudi olarak ifade etmekte ve bu haklardan yalnızca bu üç grubun yararlanmasına olanak tanımıyor.

Devletin bazı kurumları da Lozan'daki gayrimüslim azınlıkları, Rum, Ermeni, Musevi, Bulgar, Gürcü, Süryani ve Keldani olarak ifade ediyor. Örneğin; Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Son çıkan 24.01.2003 tarihli Vakıflar yönetmeliğinde bu ikinci görüş hakim olmuştur. Bu yönetmelik Lozan'ın kapsamına giren bütün azınlık vakıflarını tek tek saymıştır. Sayılmış olan bu vakıflar, Rum, Ermeni, Musevi, Bulgar, Gürcü, Süryani ve Keldanilere ait olan vakıflardır.

Lozan'ın kapsamına uygun olan bu durum yalnızca vakıflar açısından ortaya konmuş olmasına karşın, bunu iyi bir gelişme olarak değerlendiriyoruz.

Süryanilere gelince; Süryanilerin Lozan Antlaşması'yla azınlıklara tanınan haklardan neden yararlandırılmadığı sorusuna resmi makamlar, bu cemaatin Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte bu haklardan feragat etmiş oldukları yanıtını veriyorlar.

Bu tamamen uydurma bir iddiadır. Velez ki, böyle bir feragat olayı mevcutsa bile hukuken geçersizdir; çünkü azınlık hakları, Thomas Hobbes'dan (1588-1679) bu yana bireysel haktır.

Yani kolektif olarak kullanıldığı halde gruba değil, bireye verilmiştir. Grup hak sahibi değildir. Dolayısıyla, bir bireyin hakkından o bireyin mensubu olduğu grubun lideri/temsilcileri (patriği, metropoliti) feragat edemez.

Özellikle bu hak uluslar arası bir anlaşmayla getirilmişse ve hiçbir biçimde kaldırılamayacağı açıkça belirtilmişse, (md.37). Bu açıdan, yukarıda sözü edilen, md.42/1' den feragat da hukuken geçersizdir.

Lozan'ın hiçbir maddesinde, "azınlıklar yalnızca Rum, Ermeni ve Yahudilerdir" diye bir ibare mevcut değildir. Dolayısıyla fiiliyattaki Süryanilere ilişkin azınlık olmadıklarına dair görüş ve uygulamalar da tamamen Lozan Antlaşması'nın lafzına ve ruhuna aykırıdır.

Süryaniler gayrimüslim bir halk olmalarına rağmen, okul açamıyor, Ermeni veya Rum olmadıkları gerekçesi ile bu cemaatlerin kurdukları okullara dahi alınmalarına engel olunuyor, Lozan'a rağmen kendi dillerinde eğitim yapma hakları ellerinden alınıyor.

Mezopotamya'nın ilk Hıristiyan halkı olan Süryanilerin uluslar arası bir antlaşma olan Lozan Antlaşmasıyla tanınmış olan "pozitif haklardan" yararlandırılmamaları tamamen politik bir tavırdan kaynaklanıyor.

Ancak bu tavır ve uygulama tamamen Lozan'a aykırıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti aynı konum, aynı hukuksal durum ve aynı özelliklere sahip olan vatandaşları arasında ayrımcılık yapıyor, bazı gayrimüslim vatandaşlarını Lozan'ın tanımış olduğu azınlıklar statüsüne sokuyor; bazı vatandaşlarını ise bundan mahrum bırakıyor.

Türkiye bu uygulamayla Lozan Antlaşması'nı ihlal ediyor. Süryaniler açısından endişe ve huzursuzluk yaratan bu durum, 5.11.2003'te yayınlanan Avrupa Birliği İlerleme raporuna da yansdı. 6 Ekim 2004 tarihli son ilerleme raporunda da; Gayrimüslim Süryani Azınlığının halen okul kurma iznine sahip olmamasını bir eksiklik olarak değerlendiriliyor.

Uluslararası bir anlaşma olan Lozan Antlaşması gayrimüslim vatandaşlar için pozitif haklar getiriyor. Yani diğer bütün vatandaşların sahip oldukları haklardan ziyade kendi kimlik ve kültürlerini sürdürüp yaşatabilmeleri için onlara uluslararası güvencede olan pozitif haklar tanıyor. Bu açıdan Lozan Antlaşması'nın azınlıklar yönünden önemi tartışılmaz.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir azınlık hakları belgesi ve insan hakları belgesi olarak nitelendirilebilecek Lozan Antlaşması'nı her türlü önyargıyı ortadan kaldırılarak, anlaşmada belirtilen herkese uygulanması, Lozan'a aykırı tüm mevzuatı değiştirmesi ve fiili her türlü engeli kaldırması gerekiyor.

Çok kültürlü, insan haklarına saygılı, demokratik, laik bir hukuk devleti olmamızın ilk adımının Lozan'ın azınlık haklarını içeren bu bölümünün tam olarak, samimiyetle uygulanmasından geçtiği düşüncesindeyiz.

Lozan'ın tam olarak ve kapsadığı herkese uygulanması ile, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecine büyük ivme kazandıracak ve bu konuda Avrupa Birliği ile Türkiye arasında var olan birçok sorunu ortadan kaldıracaktır. (ED/BA)

Kaynaklar

* Prof. Dr. Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s,225-231

** Av. Zeynep Aydın, Lozan Antlaşması'nda Azınlık Statüsü, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayını

Kaynak: bianet.org